

22 МАРТ - НАЙ-ГОЛЕМИЯТ ПРАЗНИК НА ЦАРЕВГРАД ТЪРНОВ И ДЕН НА БЪЛГАРСКИЯ ДУХ

Денят на пролетното равноденствие е и празник на Асене-вата столица. Веднага след Освобождението старо столичани първи в България посвещават специален ден на своя град, в който отдават почит към неговото минало и заслужилите му дейци.

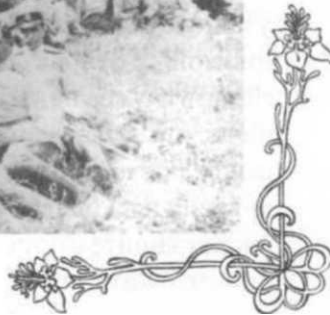
Изборът на датата препраща към далечната 1230 г., когато на 9 март (стар стил) при Клокотница българският владетел Иван Асен II разгромява войските на кир Теодор Комнин, в резултат на което държавата ни получава излаз на три морета (Черно, Егейско и Адриатическо) и се превръща в първостепенна сила на Европейския югоизток. Тъй като, според църковния календар, победоносната битка става в деня на св. 40 мъченици (войни, загинали през IV в. в Севастия в името на християнската вяра), Иван Асен II заповядва строящата се в Новия град (Асенов квартал) църква да се именува в тяхна чест и в нея да се постави колона с надпис, прославящ българската военна мощ.

Първите сведения за отбелязване на 22 март като празник се съдържат в списвания от Недьо Жеков литературен журнал "Правда". В бр. 2 от 15 март 1879 г. е публикувана статията „Едно духовно тържество“. В нея се съобщава за внушителен празник на гражданството, състоял се на 9 март в храма „Св. 40 мъченици“. От съхранените до наши дни данни узнаваме, че на отслужената литургия присъстват руският императорски комисар княз Ал. Дондуков-Корсаков, висши чиновници, войска, народни представители от провеждащото се в града Учредително събрание, чуждестранни гости и журналисти, много великотърновци.

На този ден за първи път след петвековно робство жителите на старата столица заедно със заслужилите към историята на нова България мъже със самочувствието на свободни хора и творци на съдбата си засвидетелстват своята почит към миналото. Оттогава до 40-те години на XX век датата на пролетното равноденствие се чества като като Ден на Велико Търново и празник на Търновския гарнизон. 22 март е най-големият местен празник. За да бъде той всяка година вълнуващ и незабравим, в неговото организиране и осъществяване, освен общината, се включват всички благотворителни, спортно-туристически и културно-просветни организации, училищата, гражданите.

Предшествениците ни проявяват непрекъснат стремеж за обогатяване на празничната програма с родолюбиви елементи. През 1924 г. по инициатива на група членове от Училищното настоятелство Общинският съвет решава празникът на Велико Търново да се чества и като Ден на благодетелите. Това се посреща с възторг от старостоличани. Десетилетия наред те живеят с основателното самочувствие, че техният град е сред малкото селища, за чието развитие заслуга имат не само местните благодетели, но и дейци от цялата страна, сред които княгините Клементина, Мария-Луиза, цар Борис III и много други. Оттогава насетне шествието на учащите се, носещи портретите на благодетелите, придружени с кратка биографична справка, става неотменна част от официалната празнична програма.

Тържествено и пишно старостоличани отбелязват деня на своя град през 1930 г., когато се навършват 700 години от освещаването на църквата „Св. 40 мъченици“. Специално избран комитет изготвя празничната програма и набира средства за „начинанията, които трябва да бъдат запомнящи се и вълнуващи всяко сърце“. На 20 март 1930 г. уредникът на Градския музей Тодор Николов изнася сказка за заслугите на цар Иван Асен II към великотърновската и общобългарска история, а салонът на читалище „Надежда“ се оказва тесен да побере стеклите се граждани и ученици, дошли да чуят сладкодумния разказ на известния крае-вед. В самия празничен ден жителите на старата столица начело с учащите се и техните оркестри, както и с частите на Търновския гарнизон, се отправят към храма „Св. 40 мъченици“.

Тодор Николов с воени пред храма Св. 40 мъченици", 22 март 1930 г.

След архиерейската служба на митрополит Филип войниците приемат светото причастие. В памет на починалите благодетели се отслужва панихида, последвана от тържествен молебен в прослава на живите дарители и на цялото гражданство. Йордан Кулелиев запознава присъстващите с приноса на благодетелите за развитието на училищното, читалищното, библиотечното дело, за строежа и издръжката на сиропиталища, ученически колонии, благотворителни дружества и пр. във Велико Търново и региона.

На 22 март 1930 г. вечерта любителската театрална трупа при Маринополското читалище „Искра“ представя безплатно Базовата драма „Борислав“. Декорите за празничната постановка прави бележитият художник Борис Денев, а по молба на организационния комитет Народният театър — София предоставя на читалищните самодейци няколко сценични костюма. Пиесата се посреща с одобрение от старостоличани, за което свидетелства благодарственото признание на кмета Владимир Даскалов, публикувано в бр. 35 на общински вестник „Велико Търново“ от 28 март 1930 година. Празничният ден завършва с „голямо общо тържество“ в салона на читалище „Надежда“.

От особено значение за историята на празника е 1934 година. Тогава великотърновци излизат с инициативата 22 март да стане всенароден празник и Ден на българския дух. На тази дата според общински вестник „Велико Търново“ от „цяла България би трябвало да се стекат тука да оживят миналото в душите си и пред колоните на Омуртага и Йоана Асена, и при гробниците на българските царе да почувстват, че старината живее своя духовен живот, че България има своята хилядолетна история... Да направим тоя празник Ден на

българския дух и деня на светите 40 мъченици — народен празник, тъй като в Търново са скъпите останки от миналото, то е било винаги хранилище на българския дух".

В резултат на отправения апел на следващата година първия пролетен ден се посреща от всички старостоличани с особено вълнение, за което свидетелстват страниците на местния печат: Към всеобщата радост на природата и хората българският народ прибавя още една — на 22 март 1230 г. цар Иван Асен II спечели битката при Клокотница, която окончателно закрепил освободителното дело на Асеновци... Но ако през този ден българският народ си спомня за една свещена дата, търновци, гдето и да са физически, духовно ще са пред църквата „Св. 40 мъченици".

Доказателство за верността на това твърдение е фактът, че през 1933 г. великотърновската студентска дружба в София организира за своите членове и гости вечеря с танци в салона на братя След сказката за значението на празника и мястото на историческия храм в историята на България присъстващите изпращат телеграма до кмета на Велико Търново, с която поздравяват съгражданите си и им пожелават старата столица да продължи развитието си като културно-исторически център.

През 1936 г. по идея на Тодор Николов в навечерието на 22 март учениците от слетите гимназии посещават църквата „Св. 40 мъченици", запознават се с историята ѝ, сами подготвят и изнасят реферат за епохата на Иван Асен II. Оттогава до 1944 г. това се превръща в традиция.

1942 година се свързва с нов елемент от идеята за отбелязване на най-големия местен празник — създаване на национален мавзолей в храма „Св. 40 мъченици". Търновци апелират той да се превърне в място за всенародно поклонение пред паметта на заслужилите към българската история видни личности. По този повод Матей Савов пише: „Дали не е време да се замислим върху бъдещия наш национален мавзолей и вместо да разпръсваме нашите свети места, местата на поклонение и гордост, да ги съберем под свещения свод на великата Асенева гробница „Св. 40 мъченици!"

Любопитно е да се отбележи че освен официалните прояви на празника (парад на Търновския гарнизон, дефилиране на учениците с портретите на благодетелите, приемане на светото причастие от войниците в Търновския гарнизон, отслужване на панихида и молебен, тържествено прочитане имената на дарителите и завещаното от тях и др.), в специалния ден, посветен на града, се включва и весела част. Извиването на кръшни хора в двора на църквата „Св. 40 мъченици", удоволствието от разглеждането на многобройните сергии, отрупани с лакомства, женски труфила и разнообразни детски играчки допълва празничното настроение. Безспорен хит обаче са пържените на място и на открито мекици. От спомените на известния търновски сладкар Киро Цанков (доведен син на не по-малко прочутия Христо Дончев — Тенекето) узнаваме следните любопитни подробности за вкусното празнично „начинание": „Ние пържехме мекици на открито. Дори трябваше да се явяваме на търг за това... Всеки войник получаваше по пет мекици, учениците по три, а на гражданите — по една."

Години по-късно великотърновецът Ангел Тошев, заминал на гурбет в Аржентина през 40-те години на миналия век, пише, че при посещенията си в много и екзотични закусвални и ресторанти у нас и в чужбина опитвал какви ли не ястия, но никъде не открил неповторимия аромат и вкус на мекиците, пържени в родния му град на 22 март.

ЛЮБОПИТНО

Заслугата за възстановяването на 22 март като местен празник принадлежи на жителите от Асенов квартал. През вече далечната 1970 г. под надслов „Мой любим квартал“ те организират тържество в емблематичната за Велико Търново и България църква „Св. 40 мъченици“. Благородната им идея е подкрепена от обществеността през 1984 година. Оттогава насетне старостоличани продължават традицията, завещана от дедите.

Пощенска картичка, разпространявана във Велико Търново по случай 22 март през 20-те и 30-те години на миналия век